

4. Державний архів Рівненської області (далі – Держархів Рівненської обл.). Ф. 30. Ровенское поветовое староство. Отдел безопасности. Оп. 19. Спр. 75. Инструкция Главного таможенного управления при Министерстве финансов об охране границ польского государства. 3 сентября 1921 г. – 3 сентября 1921 г., к. л. 5. арк. 11.
5. Держархів Рівненської обл. Ф. 30. Ровенское поветовое староство. Отдел безопасности. Оп. 19. Спр. 75. Инструкция Главного таможенного управления при Министерстве финансов об охране границ польского государства. 3 сентября 1921 г. – 3 сентября 1921 г., к. л. 5, арк. 195.
6. Завада І. Ризький договір і Україна / І. Завада. – К. : Вид. центр «Просвіта», 2000. – 204 с. – Бібліогр. : С. 138–141.
7. Зашкільняк Л. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів / Л. О. Зашкільняк, М. Г. Крикун. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2002. – 752 с.
8. Литвин М. Польсько-український військово-політичний діалог: від збройного конфлікту в Галичині до союзних Варшавських угод / М. Литвин // Польща і Україна після Другої світової війни : матеріали Міжнар. конф. – Львів, 1997. – С. 90–94.
9. Кубійович В. Географія України та сумежних земель / В. Кубійович. – Краків ; Львів : Укр. вид-во, 1943. – 517 с.
10. Мазепа І. Підстави нашого відродження Ч. 1 : Причини нашої бездержавности [Електронний ресурс] / І. Мазепа. – Б. м. : Прометей, 1946. – 180 с. – Режим доступу : <http://diasporiana.org.ua/istoriya/1676-mazepa-i-pidstavi-nashogo-vidrozhennya-ch-1-prichini-nashoyi-bezderzhavnosti/>
11. Макаруч С. В. Міжнародно-правове визначення державного кордону між Україною і Польщею (1939–1945 рр.) : монографія / С. В. Макаруч. – К. : Атіка, 2004. – 348 с.
12. Разиграєв О. Польська поліція Волинського воєводства у II Речі Посполитій / О. Разиграєв // *Ucrainica Polonica*. – Київ ; Житомир. – 2005. – Т. 2. – С. 83–89.
13. Разиграєв О. В. Польська державна поліція в Західній Волині: 1919–1926 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / О. В. Разиграєв. – Луцьк, 2009. – 20 с.
14. Соловійов О. Українська державність та міжнародна дипломатія у 1919 році / О. Соловійов // *Історія України*. – 2000. – № 17. – С. 26–29.
15. Стахів М. Україна проти більшовиків / М. Стахів. – Тернопіль : Тернопіль, 1994. – Кн. 3. – 244 с.
16. Юрчук Л. В. Репресивні органи польської влади в боротьбі проти українського національно-визвольного руху у прикордонних повітах Волинського воєводства (1921–1939 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 20.02.22 / Л. В. Юрчук. – Львів, 2010. – 23 с.
17. Dominiczak H. Granica wschodnia Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1929–1939 / H. Dominiczak. – Warszawa, 1992. – 288 s.
18. Jabłonowski M. Formacja specjalna Korpus Ochrony Pogranicza 1924–1939 / M. Jabłonowski. – Warszawa, 2002–2003. – 163 s.
19. *Życie Wołynia*. – 1925. – № 41, 42. – S. 10.
20. Komunikat dyslokacyjny jednostek KOP, część I, L.dz. 7000/OdeB/27, 5 grudnia 1927, Archiwum Straży Granicznej, Zespół KOP, 541.1065.
21. Korpus Ochrony Pogranicza 1924–1939. Wybor dokumentow, wstęp Marek Jabłonowski, współpraca Jerzy Prochwicz / Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. – Warszawa ; Pułtusk, 2001. – S. 784 + 24 s. materiały ikonograficzne.
22. Korpus Ochrony Pogranicza 1924–1939 [Електронний ресурс] // Straż Graniczna Komenda Główna Straży Granicznej. – Режим доступу : http://www.strazgraniczna.pl/wps/portal/tresc?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/pl/serwis-sg/polskie_formacje_graniczne/historia/korpus-ochronny-pogranicza-1924-1939
23. Mędrzecki W. Województwo Wołyńskie. 1921–1939. Elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych / W. Mędrzecki. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków : Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wyd-wo Polskiej Akademii Nauk, 1988. – 203 s.
24. Prochwicz J. Formacje Korpusu Ochrony Pogranicza w 1939 roku / J. Prochwicz. – Warszawa, 2003. – 457 s.

Ірина Скакальська

Формування української еліти Волині в міжвоєнний період ХХ ст. та її роль у національно-визвольному русі під час Другої світової війни

У статті досліджено джерела формування і становлення української еліти Волині міжвоєнного періоду ХХ ст. та визначено її роль і рівень впливу на піднесення національно-визвольної боротьби у краї.

Ключові слова: українська еліта, Волинське воєводство, польська влада, міжвоєнний період.

Скакальская Ирина. Формирование украинской элиты Волыни в межвоенный период XX в. и ее роль в национально-освободительном движении во время Второй мировой войны. В статье исследованы источники формирования и становления украинской элиты Волыни межвоенного периода XX в. и определена ее роль и степень влияния на подъем национально-освободительной борьбы в крае.

Ключевые слова: украинская элита, Волынское воеводство, польская власть, межвоенный период.

Skakalska Irina. Formation of the Ukrainian elite Volyn in the Interwar Period of the Twentieth Century and its Role in the National Liberation Movement During the Second World War. This article explores the sources of formation of the Ukrainian elite Volyn interwar period of the twentieth century and defined its role and level of impact on the growth of the national liberation struggle in the land.

Key words: Ukrainian elite, Volyn, the Polish government, the interwar period.

Постановка наукової проблеми та її значення. Вагомою проблемою є вивчення шляхів формування та розвитку національної еліти. Це особливо актуально, з огляду на те, що еліта відіграє надзвичайно велику роль у суспільстві. У різні історичні епохи саме національна еліта очолювала провід боротьби народу проти поневолювачів. Зуміла себе проявити українська еліта і в роки Другої світової війни на Волині. Проте її ідейні переконання були сформовані ще в міжвоєнний період. Тоді були можливості для розвитку українського національного життя у сфері освіти, культури, релігії. Також уряд Польщі не перешкоджав поширенню українських незалежницьких рухів, але тільки на територіях, що межували з радянськими. На українських етнічних теренах польська влада проводила політику асиміляції та дискримінації.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Проблему еліт, особливо, у політичній науці, давно й всебічно розглядають різні автори. Ідеї політичного елітизму висловлювали ще Конфуцій, Платон, Н. Макіавеллі, Ф. Ніцше та інші. У першій третині XX ст. розрізнені ідеї елітарності систематизували й узагальнили відомі вчені, соціологи Г. Моска та В. Парето, яких вважають засновниками науки елітології [1, 92].

В українській історіографії виникає інтерес до питання діяльності національної провідної верстви. Певний внесок у визначення ознак еліти зробили вітчизняні вчені В. Липинський та Д. Донцов. В Україні вони вперше створили власні завершені елітаристські теорії. В. Липинський започаткував засади теорій політичної еліти і намагався застосувати їх до аналізу суспільних процесів в Україні. Він стверджував, що провідною силою перетворень має бути еліта держави. Для окреслення тієї сили, що має взяти на себе завдання створення національної держави, повести за собою маси, він застосовує терміни «провідна верства», «національна аристократія». Автор українського елітаризму Д. Донцов зосередив свою увагу на питанні утворення національної еліти – «вибраної ініціативної меншості». І Д. Донцов, і В. Липинський вважали існування національної еліти одним з головних чинників державотворення [2, 306].

Чимало робіт вітчизняних дослідників присвячено різним факторам, що впливали на процес становлення еліти, характеристики певних професійних груп інтелігенції, а також діяльності окремих представників провідної верстви. Серед досліджень варто назвати працю Б. Кухти та Н. Теплоухової [3], дисертаційні дослідження О. Солов'я [4], Л. Марківської [5], Т. Раєвич [6], монографію І. Скакальської [7]. Низку статей присвячено окремим представникам еліти Волині міжвоєнного періоду XX ст. Наприклад, стаття І. Вісіна про діяльність адвоката Г. Степури [8]. Необхідно зазначити працю місцевого краєзнавця Г. Чернихівського, яка присвячена відомим представникам еліти Кременеччини [9].

Особливу увагу інтелігенції відведено у дослідженнях сучасного науковця Г. Касьянова, який вважає, що на початку XX ст. українська інтелектуальна еліта (кращі з інтелігенції. – І. С.) перетворилась на інтелектуально-політичну та очолила визвольну боротьбу українців. Щодо формування української інтелектуальної еліти, цей дослідник звертає особливу увагу на те, що переважну більшість її складала інтелігенція гуманітарних фахів, однак обмежена кількість юристів, технічної інтелігенції значно послаблювала еліту [10, 39].

Метою статті є дослідження передумов, джерел формування і становлення української еліти Волині міжвоєнного періоду XX ст. Поставлено такі дослідницькі завдання: простежити процес виникнення, становлення національної еліти; визначити її роль у майбутніх державотворчих процесах.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Процес формування політичної еліти України складний та дискусійний. Варто підкреслити те, що українська нація не раз втрачала свою еліту наприклад тоді, коли нащадки старовинних українських родів

сполонізувалися, а після Переяславської ради – зрусифікувались. А після Жовтневого перевороту 1917 р. – більшовицький режим вдався до тотального нищення української еліти. Не легким було її становище й під іншими окупантами. Зазначимо, що польська влада на Волині у міжвоєнний період ХХ ст. вдавалась до різних способів, щоб позбавити українців проводу.

У 1918–1920 рр. територія Волині переходила від одного завойовника до іншого. 18 березня 1921 р. у Ризі між Польщею і РСФРР та УСРР був підписаний мирний договір, згідно з яким сторони зобов'язувались припинити будь-які військові дії, було встановлено новий кордон, за яким західноукраїнські і західнобілоруські землі відійшли до відновленої Другої Речі Посполитої. На теренах західної Волині було створено Волинське воєводство з центром у Луцьку [11, 95].

Простежено, що відроджена Польща мала високий в Європі відсоток національних меншин. Найбільший за даними перепису, відсоток українців у Речі Посполитій був у Станіславському воєводстві – 68,9 %, далі у Волинському – 68,4 %. Поляки становили там найменший у масштабі усієї держави відсоток польського населення, яке припадає на воєводство – 16,6 % [12, 37]. Зрозуміло, що така структура національного складу населення Волині сприяла творенню власної національної провідної верстви і, в той же час, була винятково несприятливою для політики колонізації, оскільки це була територія абсолютного переважання українців.

Бездержавність суттєво «гальмувала» можливості української еліти виконувати свою основну функцію – політичну. Саме їй фактично було закрито шлях до участі в адміністративно-управлінській сфері. Наведемо такий приклад, адміністративний апарат Волинського воєводства складався майже виключно із поляків. Так, у 1923 р. із 283 осіб, які працювали у воєводському і повітовому управліннях, – 274 особи за національністю були поляками [13, 22]. Отож, серед чиновників Волинського воєводства українців майже не було.

Якими ж були джерела формування національної еліти? Джерелами становлення української еліти Волині були: українські родини, освітні заклади, в тому числі й духовні, іммігранти з Наддніпрянської інтелігенції, громадсько-політичні, релігійні та молодіжні організації, національна преса та монастирі краю.

Важливим є педагогічний феномен української родини як першоджерела та основи виховання елітарної особистості, ефективного засобу формування національної свідомості, утвердження норм і цінностей української ментальності. Аналіз спогадів Ю. Шумовського «Зруйноване гніздо, чи Історія однієї священицької родини на Волині» підтверджує пріоритетність сім'ї у процесі національного виховання особистості [14].

Шумовський Юрій Федорович – археолог, православний священик родом з Волині. Його ім'я не є загальновідомим в сучасній Україні. Юрій Федорович Шумовський народився у 1908 р. в селі Мирогоща Дубенського повіту у родині священика. Навчався у Дубенській гімназії та Кременецькій духовній семінарії. Закінчив Варшавський Університет у 1934 р. У 1934–1938 рр. був делегатом з Волині до Варшавського археологічного музею. У 1938 р. закінчив археологічний факультет Варшавського університету. За часів німецької окупації Ю. Шумовський був директором Рівненського обласного музею. Після евакуації музею вчений зі своєю дружиною опинився в Західній Німеччині, потім працював з 1949 р. у Франції військовим капеланом. Юрій Шумовський став першим українським вченим, що досліджував Африку. В 1957 р. Шумовський залишив Африку й оселився в США. На американському континенті він був викладачем у кількох університетах, зокрема, викладав антропологію, еволюцію людства, історичну геологію, доісторичну археологію, історію культури слов'янських народів, археологію України [15].

Для більш повної характеристики родини Шумовських, подамо відомості про інших її членів, братів та сестер отця Юрія. Арсен Шумовський (1887–1967) був відомим інженером, дослідником зварювання металів [16, 135]. За порадою професора Патона, під чийм керівництвом він мав змогу працювати, А. Шумовський покинув Україну та прибув до Праги в 1921 р., однак згодом переїхав до Польщі [17, 151]. Анастасія Шумовська (1889–1985) – вчителька та піаністка. Олександра Шумовська (1896–1985) – співачка, піаністка, композитор. Сестра Олександра закінчила Духовну епархіальну семінарію у Кременці, а потім Блудовське Братство в Острозі, а згодом зробила шалену кар'єру співачки в Парижі. Павло Шумовський (1899–1983) – професор, доктор агрономії, дослідник-андролог. Член-кореспондент Французької Академії Наук. Петро Шумовський (1903–1966) – доктор медицини. Будучи учнем Острозької гімназії у 1917–1918 рр., він брав участь у національно-

визвольній революції, як член Січі ім. Івана Богуна [14, 135]. Працював лікарем в Данії, Польщі, Австрії та Англії. Любитель-дослідник української історії [16, 137]. Він є автором монографії «Остріг», яка вийшла друком в 1964 р. в Англії, потім Канаді [18, 203]. Родина Шумовських залишила помітний слід в історії Волині, виховавши стількох інтелігентів.

Варто звернутися до навчальних закладів Волині, в тому числі Кременця, як основного джерела поповнення інтелігенції. Під час української революції 1917–1921 рр. стало можливим відкриття української гімназії. Вона стала осередком патріотичного виховання молоді, тобто майбутньої державницької еліти. Так, Міністерство народної освіти УНР погодилось на відкриття в Кременці у 1918 р. державної української гімназії [19, арк. 2]. Необхідно підкреслити, що відкриття гімназії стало неординарною подією у житті краю, адже у місті не було жодного середнього навчального закладу із рідною мовою навчання. До речі, саме в гімназії стало обов'язковим вивчення української мови та історії України [20, арк. 10]. Серед випускників гімназії знаходимо ім'я ще маловідомої на той час поетеси Оксани Лятуринської. Також один з найвідоміших випускників цього закладу, визначний письменник – Улас Самчук [9, 31].

У Кременецькому ліцеї відсоток української еліти був незначним, зокрема, у 1928/29 н. р. було лише 71 (8 %) українців [21, арк. 1], у 1929/1930 н. р. – 74 (8,2 %) [22, арк. 2].

Кузнею волинських духовних кадрів була семінарія в Кременці. Молода генерація українського духовенства, яка виховувалась в семінарії, ще під час навчання мала змогу осягнути основи українського національного світогляду. В семінарії працювали відомі викладачі В. Біднов, М. Кобрин, Ф. Кульчинський та інші [23, 67–68]. Важливу позицію у формуванні національної еліти посідали релігійні організації, зокрема, Товариство імені Петра Могили, яке працювало для захисту давніх традицій українського православ'я, видання рідною мовою богословських книг. Саме ця інституція змогла завоювати довіру православних та очолила український церковний рух [24].

Як вважають волинські дослідники М. Кучерепа, В. Дмитрук, поштовхом до політичної самоорганізації українців, переломним моментом у політизації інтелігенції Волині, виробленні її ідейних засад стали парламентські вибори 1922 р. На відміну від Галичини, де українці бойкотували вибори, нечисленна волинська українська інтелігенція в рамках Блоку національних меншин утворила автономний Український виборний комітет Волині, Холмщини, Підляшшя і Полісся [25, 22]. Так відбувалось становлення політичної еліти волинського краю. Згодом українські депутати сейму та сенату стали визнаними лідерами серед волинян. Зауважимо, що перешкоди з боку влади, особливо під час виборів, були значними. Зокрема, у виборчій комісії надсилались інструкції, щоб отримати найбільше голосів для поляків [26, арк. 3]. Не зважаючи на це, політична еліта вчилася захищати інтереси своїх земляків в умовах бездержавності. Її громадянська активність була зумовлена дискримінаційною політикою влади та пасивністю певної частини населення, яку потрібно було скерувати у русло енергійної діяльності.

Прикро, але необхідно відзначити й той факт, що політична еліта була розділена на різні табори, зокрема, націоналістичний, який відстоював інтереси свого народу, і мав на меті здобути незалежність для нього. Це такі діячі, як С. Жук, Р. Бжеський, Б. Козубський, М. Черкавський та інші. Відзначимо, що й національні сили не були єдиними, хоча робились спроби для їх об'єднання. Так, 31 серпня 1939 р. за ініціативою УНДО було скликано спільне засідання представників УНДО, УСРП, УСДП, УНО і Фронту національної єдності, де було прийнято рішення створити Український національний провід. Однак подальші консолідаційні заходи були перекреслені початком Другої світової війни [27, 13].

Крім легальних партій, від початку польської влади на західноукраїнських землях діяли нелегальні, зокрема, УВО, потім ОУН. Зауважимо, що на процес політичного розвитку міжвоєнної Волині відчутно вплинула діяльність ОУН, організаційне формування якої у краї відбулося наприкінці 1920-х – на початку 30-х рр. Основним джерелом поповнення націоналістичного підпілля була українська молодь, насамперед студентство, зусиллями якого було зорганізовано ряд ланок ОУН. Так, у 1930 р. осередок ОУН у м. Ковелі організував студент Варшавського університету Ю. Косач [25, 33]. На початку 1930 р. в м. Кременці виникла підпільна молодіжна організація «Юнак» (ОУН), до якої входили учні української гімназії, духовної семінарії. В 1932 р. організацію «Юнак», що вела анти-польську діяльність, було розгромлено, її членів арештовано [9, 130].

Другий – угодовський, який співпрацював з польською владою, відповідно підтримував політику асиміляції. До них належать, зокрема, П. Певний, С. Скрипник, Є. Богуславський, М. Тележин-

ський та ін. До третього табору віднесемо тих, хто підтримував зовнішні сили, наприклад, комуністів. Відповідно такий розкол негативно позначався на самій еліті та послаблював її позиції в тогочасному суспільстві.

У воєводській звітності майже зовсім відсутні дані про державне інвестування або ж кредитування головних осередків інтелігенції у громадсько-культурній сфері. Відсутність фінансування значно обмежувала діяльність таких осередків. Звичайно, це не сприяло творенню національної інтелігенції. Проте, знайшлися українські провідники, які на добровільних засадах зуміли організувати їх роботу. Зазначимо, що з усіх товариств на Волині в міжвоєнний період ХХ ст. особлива роль відводилась «Просвіті», без діяльності якої був би неможливим національний поступ українців. Вона виступала рушійною силою у боротьбі вітчизняної інтелігенції за українську мову, освіту, культуру. Діяльність просвітян засвідчує готовність волинян змагатися за свої національні і громадянські права. Навколо громадських об'єднань згуртувалась українська інтелігенція. Саме для того, щоб ослабити національну еліту влада вела активну боротьбу з освітніми товариствами [28, арк. 3].

Вагому роль у формуванні еліти відіграли пластунські організації. Їх діяльність була різнобічною, зокрема, пластуни співпрацювали з «Просвітою», виступали з гімнастичними номерами на вечорах товариства, допомагали під час проведення просвітянських свят для бідних дітей, збирали кошти на літературу для бібліотек, упорядковували могили. Завдяки сприянню «Просвіти» пластовий рух швидко поширюється на Волинських землях. Протягом 1922–1924 рр. пластові гуртки виникають при гімназіях і школах в Острозі, Радивиліві, Луцьку, Здолбунові, Ковелі, Рівному, Городку, Кременці та ін. Цей процес тривав практично до початку 1930-х рр. Він не припинявся навіть за умов підпільної діяльності, коли в 1928 р. пласт на Волині заборонили [29]. Це теж була майбутня українська еліта, об'єднана навколо пластунських ідей.

З 1920-х рр. з'являється ще одне джерело поповнення еліти Волині – іммігранти. Більшість із них були активними учасниками національно-визвольної боротьби і після втрати державності змушені були шукати порятунку в еміграції. Опинившись на Західній Волині, уродженці Наддніпрянської України з новими силами взялися готувати ґрунт для боротьби за майбутню державу у відносно інертному в плані політичної активності середовищі західних волинян. Наслідком їхньої діяльності стало пробудження національної свідомості населення цієї частини Волині та втягування його у вир активного політичного життя на захист національних інтересів [4, 4]. Зауважимо, що приблизно 90 % української еміграції в Речі Посполитій у 1920 рр. ХХ ст. складали особи, що були пов'язані з УНР, її державними органами [30, 653]. Хоча українська еміграція була різнобарвною, але характеризувалася спільною ідеєю української державності. Отже, важливе значення мав і цей фактор поповнення лав національної еліти.

Ще одним джерелом формування національної еліти були монастирі краю. Їх було чимало, зокрема, Дубенський, Загаєцький, Мілецький та ін. [31, арк. 96]. Значну роль у формуванні еліти відіграла Почаївська лавра, через церковні навчальні заклади якої пройшла частина інтелігенції міста Кременця та повіту. Свято-Успенська Почаївська лавра, яка є одним із найбільших релігійних центрів України, відіграла певну роль у розвитку освіти, причому не тільки опосередковано, через літературу, яку видавала, а й шляхом створення навчальних закладів [32, 117]. Серед цих шкіл, наприклад, Почаївська вища початкова школа [32, 138], Почаївська семикласна українська приватна школа [32, 142], Державна семикласна загальна школа з українською мовою викладання [32, 147].

Завершуючи огляд ситуації, що складалася у середовищі різних груп української інтелігенції упродовж міжвоєнного періоду, слід окремо виділити ще одну її частину, яка належала теж до проводу суспільства – це науковці, літератори, діячі культури і мистецтва. Вона була найменшою за кількістю. Творча інтелігенція протягом досліджуваного періоду лише формувалася, це пояснювалося повною відсутністю на Волині спеціальних навчальних закладів мистецького спрямування. Але саме ця частина інтелігенції, займала провідні позиції у політичному, культурному та економічному житті тогочасної Волині. Представником мистецької еліти краю був живописець Олександр Якимчук. У 1921–1923 рр. він навчався живопису в приватних майстернях Варшави. У 1928 р. продовжував художню освіту в Італії. Твори: «Копання картоплі», «Млин у с. Крутнів», «Мисливець», «Зима», «Жебраки в Почаєві», «Портрет Т. Шевченка». Його твори зберігаються в Кременецькому краєзнавчому музеї. В 1925–1931 рр. він викладав у Почаївській художній школі [33]. Одночасно з роботою в

майстерні О. Якимчук керував Почаївським аматорським театром при «Просвіті». Художник постійно був учасником мистецьких виставок у Львові, Кременці, Луцьку, Варшаві [34].

Отже, підсумуємо, що, незважаючи на те, що українці були національною меншиною в Польській державі, яка проводила супроти них асиміляційну політику, їх компактне розселення, значна чисельність і демократична конституція 1921 р. створили об'єктивні умови для їх національного розвитку та створення провідної верстви.

Міжвоєнній українській еліті були притаманні такі риси, як політична активність, патріотизм, національна гідність, колосальний запас соціальної енергії, дійсний ентузіазм та віра в побудову незалежної України. В умовах бездержавності України у цей період є всі підстави говорити, що її еліта існувала. Вона не виконувала управлінських функцій, тому що не було держави, але волинська інтелігенція зуміла реалізувати себе без держави, спонукаючи українців до боротьби за свої права. Без перебільшення зазначимо, що саме національна еліта своєю напруженою працею сприяла пробудженню регіону від багатолітньої інтелектуальної сплячки, відродила властивий Волині дух незалежності.

Саме на Волині розпочав свою діяльність повстанський отаман Тарас Бульба-Боровець. Жертовною громадською та революційно-політичною діяльністю серед робітництва здобув повагу на Поліссі й великій частині Волині. На початку 30-х рр. ХХ ст. Т. Бульба-Боровець взявся організувати на Волинському Поліссі Українське національне відродження, що ставило за мету підтримувати традиції УНР [35, 5]. Очолив організацію Т. Боровець. За його словами, УНВ було невеликою просвітньою підпільною організацією, яка ставила перед собою завдання реорганізуватись в майбутньому у військово-революційну формацію [36, 99]. Однак довести до кінця задуману справу щодо поширення цього патріотичного руху йому не вдалося, тому що польська окупаційна влада не тільки заарештувала його 1934 р., а й виселила з рідних місць далеко на захід. Побував він і в концтаборі Березі Картузькій [35, 5]. Діяльність Т. Бульби-Боровця зафіксована в документах польських спецслужб, зокрема, «Донесення таємного співробітника польських спецслужб про події в Бистричах» від 1934 р. говорить про те, що отаман передавав у своє рідне село книги з історії України та пропагандистські українські календарі [35, 29]. Однак прослідкувати його біографію далі не будемо, оскільки вона є відомою, лише зазначимо, що патріотичні погляди та ідеологічні переконання Т. Бульби-Боровця були сформовані на Волині у міжвоєнний період ХХ ст.

Висновки. Ми можемо стверджувати, що українська еліта була єдиним рушієм національно-визвольного руху, творцем національної ідеології, політичних партій, громадських об'єднань, збирачем і захисником національної культури в умовах польської окупації міжвоєнного періоду ХХ ст. Аналізуючи політичну активність українських інтелігентів, ми бачимо, що це були діячі глибоко обізнані з проблемами українців. Саме з цим пов'язана їх здатність до практичної політики, тобто до втілення у реальність проголошуваних ідей.

Зростання національної свідомості та політичної активності українського населення, яким позначене життя Волині 20–30-х років ХХ ст. в умовах польського панування, спричинене діяльністю еліти. Вона відіграла вагомий роль в національно-визвольному русі на Волині у міжвоєнний період ХХ ст., її діяльність заклала підвалини значного національно-визвольного руху в цьому регіоні в роки Другої світової війни. Волинські радикали, котрі вступили до ОУН у 1930-х рр. своєю жертовною боротьбою з внутрішніми та зовнішніми ворогами України, значно наближували день її незалежності.

Список використаних джерел та літератури

1. Павко А. І. Біля витоків формування політичних концепцій елітаризму: В. Парето, Г. Моска, Р. Міхельс / А. І. Павко // Український історичний журнал. – № 2. – 2008.
2. Скакальська І. Б. Формування і становлення української еліти Волині міжвоєнного періоду ХХ ст. / І. Б. Скакальська // Зб. наук. пр. НДІУ / за заг. ред. П. Кононенка. – Т. 26. – К. : Рада, 2009. – С. 306.
3. Кухта Б. Політичні еліти і лідери / Б. Кухта, Н. Теплоухова. – Львів : Кальварія, 1996. – 221 с.
4. Соловей О. Г. Імміграційні процеси на Волині у міжвоєнний період (1921–1939 рр.) : дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / О. Г. Соловей. – Тернопіль, 2004.
5. Марківська Л. Л. Українська інтелігенція Волині між двома світовими війнами : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Л. Л. Марківська. – Луцьк, 2003.

6. Раєвич Т. І. Український жіночий рух на Волині: (1921–1939 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Т. І. Раєвич. – Чернівці, 2006. – 20 с.
7. Скакальська І. Українська еліта Волині першої половини ХХ ст: нариси життя та діяльності : монографія / І. Скакальська. – Тернопіль : Астон, 2012. – 180 с.
8. Вісин І. Громадсько-освітня діяльність волинського адвоката Григорія Степури у 1920-х роках / І. Вісин // Волинь очима молодих науковців: минуло, сучасне, майбутнє : матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. асп. і студ. / Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2007. – Т. 1. – С. 20–21.
9. Чернихівський Г. Портрети пером: статті, есе, рецензії / Г. Чернихівський. – Кременець, 2001. – 346 с.
10. Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі ХІХ–ХХ століть: соціально-політичний портрет / Г. Касьянов. – К. : Либідь, 1993. – 187 с.
11. Васюта І. К. Політична історія Західної України (1918–1939) / І. К. Васюта. – Львів : Каменяр, 2006. – 336 с.
12. Айненкель А. Політика Польщі відносно українців у міжвоєнний період. Вибрані проблеми / А. Айненкель // Україна – Польща: важкі питання : матеріали ІІ Міжнар. семінару істориків «Українсько-польські відносини в 1918–1947 рр.». – Варшава, 1997.
13. Mędrzecki W. Województwo Wołyńskie 1921–1939. Elementy przemian cywilizacyjnych społecznych i politycznych / W. Mędrzecki. – Wrocław ; Kraków ; Gdańsk, 1988.
14. Шумовський Ю. Зруйноване гніздо, чи Історія однієї священицької родини на Волині / Юрій Шумовський. – Т. 1. – Саванна, 1994.
15. Скакальська І. Спогади Ю. Шумовського як джерело з історії діяльності духовної інтелігенції Волині першої половини ХХ ст. / Ірина Скакальська // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : зб. наук. пр. Рівнен. держ. гуманітарного ун-ту. – 2010. – С. 247.
16. Шумовський Ю. Зруйноване гніздо, чи Історія однієї священицької родини на Волині / Юрій Шумовський. – Т. 3. – Саванна, 1994.
17. Українські інженери в світі // Вісті українських інженерів. – 1957. – Ч. 2.
18. Войтович С. Петро Шумовський (1902–1966) / С. Войтович, Я. Бондарчук // Острозькі просвітники ХVІ–ХХ ст. – Острог, 2000.
19. Держархів Тернопільської обл., ф. 351. Кременецька українська гімназія, оп. 1, спр. 16, арк. 2.
20. Держархів Тернопільської обл., ф. 351. Кременецька українська гімназія, оп. 1, спр. 1, арк. 10.
21. Держархів Тернопільської обл., ф. 131. Кременецький ліцей, спр. 7, 9 арк.
22. Держархів Тернопільської обл., ф. 131. Кременецький ліцей, спр. 8, 13 арк.
23. Рожко В. Волинська духовна семінарія (1796–2004) : іст. нарис / В. Рожко. – Луцьк, 2004. – 256 с.
24. З діяльності т-ва ім. М. Петра Могили // За соборність. – Луцьк, 1932. – № 2.
25. Кучерепа М. М. Волинь у міжвоєнний період (1921–1939 рр.) / М. М. Кучерепа, В. Г. Дмитрук, В. І. Прокопчук – Луцьк, 1994.
26. Держархів Рівненської обл., ф. 265. 60 виборчий округ по виборах до сейму 1938 р., оп. 1, спр. 1. Протоколи засідань дільничих виборчих комісій, арк. 3.
27. Хруслов Б. Г. Політична діяльність Українського Національно-Демократичного об'єднання (1925–1939 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Б. Г. Хруслов. – Чернівці, 2000. – 20 с.
28. Держархів Волинської обл., ф. 46. Волинське воєводське управління, оп. 9, спр. 446. Інформація коменданта державної поліції про діяльність «Просвіти», арк. 3.
29. Зародження Пласту на Волині [Електронний варіант] // Пластовий портал. – Режим доступу: <http://www.plast.org.ua/about/history/cities/vizitivvolyn/?dest>
30. Wiszka E. Emigracja ukraińska w Polsce 1920–1939 / E. Wiszka. – Torun, 2004.
31. Держархів Тернопільської обл., ф. 258. Духовний собор Почаївської лаври, оп. 3, спр. 358, 56 арк.
32. Собчук В. Почаївська лавра і народна освіта / В. Собчук // Релігія і церква в історії Волині : зб. наук. пр. – Кременець, 2007. – С. 117–152.
33. Художники – уродженці Кременеччини [Електронний ресурс] // Регіональний інформаційний портал Тернопільщина. – Режим доступу : http://www.irp.te.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1138:2010
34. Панфілова О. Почаївська малярська школа / О. Панфілова // Замок. – № 15–19. – 2011.
35. Тарас Бульба-Боровець. Документи. Статті. Листи / за заг. ред. проф. В. Сергійчука. – К. : ПП Сергійчук М. І., 2011. – 815 с.
36. Стельникович С. В. Український національний рух опору Тараса Бульби-Боровця : іст. нарис / С. В. Стельникович. – Житомир: Полісся, 2010. – 216 с.